ПОЛИТОЛОГИ XXV
Эрдэм шинжилгээний бичиг №25: 1-25 дахь тал

АРДЧИЛСАН ЗАСАГЛАЛ ДАХЬ УЛС ТӨРИЙН ХҮНИЙСЛИЙН АСУУДАЛД

Ж.Төртогтох
МУИС, УТСОУХНУС,
Ардчилал судлалын төвийн захирал, профессор

Д.Уртнасан
МУИС, УТСОУХНУС,
Улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш, доктор

Хураангуй:

Улс төрийн хүнийслийн судалгаа нь нийгмийн зүгээс бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргахад мэдээлэх, бодлогын үйл явцыг хянах, үнэлэх үнэлгээний үүрэг гүйцэтгэдэг тул ардчилсан тогтолцоонд тулгамдаж байгаа асуудлын нөхцөл байдлыг сайжруулах, мөн шийдвэрлэх боломжит хувилбарыг гаргахад чухал нөлөөтэй. Иймд тус өгүүлэл нь улс төрийн хүнийслийн онол, арга зүйн шинэ тутамд хөгжиж буй зарим хандлагыг танилцуулах, цаашдаа Монгол дахь улс төрийн хүнийслийн төлөв байдлыг судлахад тэдгээр онол, арга зүйд үндэслэн тодруулахад хувь нэмэр болох эрдэм шинжилгээний ач холбогдолтой юм.

Түлхүүр үгс: Улс төрийн хүнийсэл, ардчилсан засаглал, засаглалын легитим чанар, улс төрийн итгэл

Оршил: Ардчиллын индексээр Монгол Улс “гажуудсан ардчилалтай улс”-ын тоонд багтсан хэвээр байгаа нь Засгийн газрын чиг үүрэг, улс төрийн эрх чөлөө, иргэний оролцоо, улс төрийн соёл зэрэг үзүүлэлтүүд нь бага оноотой байгаатай холбоотой байна. Засгийн газрын чиг үүрэг гэсэн үзүүлэлт 2010 оноос хойш тогтмол 5.71 оноотой, улс төрийн оролцоо гэсэн үзүүлэлт 2021 оноос хойш 6.11 оноотой, улс төрийн соёл гэсэн үзүүлэлт 2020 оноос хойш 5.63 оноотой, улс төрийн эрх чөлөө гэсэн үзүүлэлт 2021 он, 2022 онуудад 5.88 оноотой байсан бол 2023 онд 6.18 болж 0.3 оноогоор нэмэгдсэн байна. Тус индексээр оноо алдсан үзүүлэлт нь сонгуулийн үйл явц ба олон ургальч үзэл байгаа бөгөөд 2007 онд 9.17 оноотой байсан бол 2023 онд 8.75 оноотой болж, улс төрийн эрх чөлөө гэсэн үзүүлэлт 2007 онд

8.24 оноотой байсан бол 2023 онд 6.18 оноотой болсон байна. Гажуудсан ардчилалтай улс гэсэн ангилалд орсон улс орнуудад сонгууль шударга, чөлөөтэй явагдаж буй эсэх, сонгогчдын аюулгүй байдал, Засгийн газарт гадаад улсын нөлөө байгаа эсэх, төрийн албаны бодлого хэрэгжүүлэх чадамж зэрэгт гарч буй алдаа дутагдал энэ үнэлгээнд ихээхэн нөлөөлж олон нийтийн улс төрийн итгэлийг тодорхойлох хэмжүүрүүд болдог талаар 2023 оны Ардчиллын индексийн тайланд дурдсан байна. Мөн Ардчилал, сонгуульд туслах олон улсын хүрээлэнгийн "Дэлхийн ардчиллын төлөв байдал 2021: Цар тахлын үеийн тэсвэр тэвчээрийг бий болгохуй" судалгааны тайланд "Монгол Улс сул ардчилалтай орон бөгөөд Авлигын цар хүрээ ихтэй, орон нутгийн ардчилал байхгүй гэсэн үзүүлэлтээрээ доогуур байранд байсаар байна. Сүүлийн таван жилийн хугацаанд эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөө, жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөө, хэвлэл мэдээллийн шударга байдал нэлээд буурчээ."[1] Монгол Улсын ардчиллын төлөв байдлын үнэлгээгээр төлөөлөл хангасан байдал 0.62, хүний эрх 0.56, хууль дээдлэх 0.52, оролцоо 0.54 оноотой байна. Дээрх хоёр судалгааны үр дүнгээс харахад ардчилсан тогтолцоо оршин байх үндэс болох улс төрийн эрх, эрх чөлөөг хангах, төр, засаглалын институцээ сонгох үйл явц, сонгож байгуулсан төр, засаглалын институцдээ итгэх итгэл ямар түвшинд байгаагаас хамааралтай болох нь харагдаж байна. Улс төрийн оролцооны түгээмэл хэлбэр болох сонгуулиар дамжуулан иргэд сонгогчид төрийн төлөөллөө сонгодог. Үндсэн хуулиар олгогдсон энэхүү эрхийн дагуу бүх шатны сонгуульд иргэд шууд, чөлөөтэй оролцох боломжтой ч УИХ-ын сонгуулийн ирцийн тухайд 2024 оны сонгуулийн ирц нь 2020 онтой харьцуулахад 4.3 нэгжээр буурчээ. Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн хувьд 2021 оны сонгуулийн ирц өмнөх сонгуулийн ирцээс 8.9 нэгжээр буурсан бол Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн ирц 2020 он, 2024 онуудад дараалан 3-4 нэгжээр сонгуулийн ирц буурчээ. "Монголын залуу сонгогчдын ирц тухайн жилийн сонгуулийнхаа дунджаас 2012 онд 26,2%, 2016 онд 22,8%, 2020 онд 9,6%, 2021 онд 8,2% доогуур байсан нь нас ахих тусам сонгогчдын оролцоо нэмэгддэг олон улсын зүй тогтолтой ижил үр дүнг харуулж байна."[2] Үүнээс үзэхэд хууль тогтоох байгууллагад залуучуудын төлөөлөл бага байгаа нь бодлого хүртээмжгүй болох бас нэгэн хүчин зүйл болохоос гадна залуучууд илүүтэйгээр улс төрөөс хүнийсэх хандлагатай болсон нь ажиглагдаж байна.

[1] О.Хатанболд, & Д.Уртнасан. "Монголчуудын улс төрийн үнэт зүйлс: түүний уламжлалт болон модерн шинжийн тухай", Шинэ толь, 85, 2024.

[2] Мягмарцоож, Н. "Монголын сонгогчдын ирц, түүнд нөлөөлөгч хүчин зүйлс (залуучуудын жишээн дээр)", Политологи, 22(593), 111-118, 2024, 116х.

Иймд иргэд улс төрөөс хүнийсч байна уу? эсхүл ардчиллаас хүнийсч байгаа юу? гэсэн асуултад улс төрийн хүнийслийн онол, арга зүйд үндэслэн хариулах, ардчилсан засаглалын дэмжлэгийг үнэлэхэд улс төрийн хүнийслийн онол, арга зүйн шинэ тутамд хөгжиж буй хандлагыг судлах хэрэгцээтэй байна.

Улс төрийн хүнийслийн онол, арга зүй

Хүнийслийн онолыг түүх, нийгэм, философи, нийгмийн сэтгэл судлал, улс төр судлал гээд нийгмийн ухааны салбарууд сонирхон судалдаг. “Хүнийсэл буюу Alienation гэсэн нэр томьёо нь латин хэлний “alienare” буюу “авах” буюу “take away”, “арилгах” буюу “remove”, “тусгаарлагдахад хүргэх” буюу “cause a separation to occur” гэсэн үйл үг, түүнээс үүссэн “alienatio” гэсэн нэр үгнээс гаралтай.”[3]. Латин хэлний тайлбар толинд “alienatio” гэсэн нэр үг нь “1/ аливаа зүйлийн эзэмшлийг бусдад шилжүүлэх, түүнийг өөрийн өмч болгох, 2/ нэг гэр бүлээс нөгөөд шилжүүлэх, 3/ өөрийгөө шилжүүлэх, нөгөө рүү шилжих, 4/ тусгаарлалт, цөлжилт, жийрхэл, дургүйцэл, хүнийсэл”[4]

“Alienation-ямар нэг зүйлээс хөндийрөх холдох үйл явц”[5] “Хүнийсэл нь либерал нийгэм, либерал улс төрийн гүн ухаанд ямар нэгэн зүйл буруу байгааг харуулж болох оношилгооны үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд объект, субъект хоёрын хоорондын зохистой харилцаа алдагдаж, үүнд бухимдах, зөрчилдсөнөөс болж хоорондоо салан тусгаарлагдах үзэгдэл юм.” [6] “Конгресс, Сонгуулийн Хороо, сонгогддог байгууллага зэрэг нийгмийн төв байгууллагуудад үнэнч байдал сулрах иргэдийн хандлага”[7], “Улс төрийн арга хэмжээнд сонирхолгүй болох болон төрийн албанд үл итгэх байдал хоёрын нийлэмж”[8], “Иргэдийн улс төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлэх

[3] Hamid, S. “Alienation: A Theoretical overview”, Pakistan Juornal of Psychological Research Vol.12, Nos. 1-2, 45-60, 1997, 45x.
[4] The Latin Lexicon. “Definition of alienatio”, https://latinlexicon.org/definition.php?p1=2002236, 2002.
[5] Oxford English Dictionary. “Alienation, N”, https://www.oed.com/dictionary/alienation_n?tab=factsheet#7119091, 2024.
[6] David, L. “Alienation”, https://plato.stanford.edu/entries/alienation/, 2018.
[7] Weakliem, D., & Borch, C. “Alienation in the United States: Uniform or group-Specific Change?”, Sociol Forum 21, 415-438, 2006.
[8] Oskarson, M. “Social Risk, policy Dissatisfaction and Political Alienation: A Comparison of Six European Countries”, S. (. Svallfors-Д, The Political Sociology of the Welfare State: Institutions, Social Cleavages, and Orientations (хуудсд. 117-148). Stanford University Press, 2007.

мэдрэмж хамгийн бага байх нийгмийн нөхцөл үүсэхийг хэлнэ”[9], “Улс төрийн төв институц, лидер, нийгмийн улс төрийн үнэлэмж зэргээс хөндийрөх мэдрэмж”[10].

Улс төрийн хүнийслийн тухай ойлголт нь анхлан ямар нэг хязгаарлалтаас чөлөөлөгдөх эрмэлзлээр илэрхийлэгддэг байсан бол орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухаанд нийгмийн объект, субъект хоёрын зохистой харилцаа алдагдсанаас болж зөрчилт байдал үүсэж, нэг нэгнээсээ хөндийрөн улмаар иргэдийн улс төрийн итгэл буурах, иргэдийн улс төрийн оролцоо багасах, сонгуулийн санал хураалтаас татгалзах, гол намуудын гишүүнчлэл буурах, улс төрийн системээ эсэргүүцэх зэрэг нийгэм, улс төрийн үзэгдэл, үйл явцаар илэрч байна.

Улс төрийн хүнийслийн талаар орчин үед шүүмжийн өгүүлэл, эрдэм шинжилгээний өгүүлэл, нэвтэрхий толь бичиг, нэг сэдэвт бүтээл, номын бүлгүүд, эрдэм шинжилгээний хурлын эмхэтгэл, номын тойм, судалгааны тайлан, гарын авлага зэрэг голлох томоохон судалгаа, эрдэм шинжилгээний бүтээлийн илэрцийг судлан үзэхэд улс төрийн хүнийсэл гэсэн илэрц “Google Scholars”-т 731,000, үүнээс 13500 хянан магадлал бүхий өгүүлэл, “Science direct”-т 12,039, үүнээс 453 хянан магадлал бүхий өгүүлэл , “Semantic scholar” - 1,620,000 илэрц, “Sage Journals”-т 100 өгүүлэл, “Taylor & Francis Online: Peer-reviewed Journals”-т улс төрийн хүнийсэл гэсэн нэр томьёо 79201, сэдэвт нь тус агуулга орсон 46 өгүүлэл, “Springer Nature” хэвлэлийн газрын бүртгэлийн системд 13221 өгүүллийн агуулгад улс төрийн хүнийсэл гэсэн нэр томьёо бүртгэгдсэн байна. Түүнчлэн улс төрийн хүнийслийн талаарх эрдэм шинжилгээний өгүүллийн хамгийн өндөр ишлэгдсэн сэтгүүлүүд нь “American Political Science Review” (11,620), “Social Science Research Network” (5,020), “Perspectives on Politics” (4,240), “Slavic Review: Interdisciplinary Quarterly of Russian, Eurasian, and East European Studies” (2,670), “Journal of Asian Studies (2,360), PS” (3,690), “Nature” (1,620), “Canadian Journal of Political Science/Revue canadienne de science politique” (2,200), “The Review of Politics” (2,240), “Journal of Politics” (2,670) байна.

Эдгээр судалгааны бүтээлийн олонх нь нийгэм болон улс төрийн шинжлэх ухаан, сэтгэл судлалын салбарын судалгаанд үндэслэсэн байгаа

---

[9] Reef, M., & Knoke, D. “Political Alienation and Efficacy”, J. P. Robinson, R. S. Phillip, & S. Lawrence-Д, Measures of Political Attitudes (хуудсд. 413-464). San Diego, CA: Academic Press, 1999.

[10] Wood, M. J. “Political alienation in American Society”, https://scholarworks.uvm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=hcoltheses, 2014.

бөгөөд хамгийн их эшлэлийн тоо, судлагдаж буй судалгааны чиглэлийг харгалзан судлаачдын судалгааны чиглэл, гол санааг товчлон авч үзвэл:

Хүснэгт 1: Улс төрийн хүнийслийн талаарх судалгааны бүтээлийн жагсаалтаас

Голлох судлаачид	**Голлох бүтээл**	**Судалгааны үндсэн чиглэл**
Seeman, M	Seeman, M. (1959). On The Meaning of Alienation. American Sociological Review, 24, 783-791. http://dx.doi.org/10.2307/2088565 (University of California), 1,880 Citations	Улс төрийн хүнийслийн урд өмнөх онолын үзэл санааг тухайн үеийн эмпирик хүчин зүйлсээр тайлбарлан хүнийслийн 5 хувилбарыг танилцуулсан.
Olsen, M. E	Olsen, M. E. (1969). Two Categories of Political Alienation. *Social Forces*, *47*(3), 288–299. https://doi.org/10.2307/2575027 (Indiana University), 113 Citations	Улс төрийн хүнийслийг улс төрийн системээс хөндийрөх хандлага гэж тодорхойлоод энэ нь бие хүнийг улс төрийн орчноос нь албадан холдуулдаг эсхүл өөрөө сайн дураараа хөндийрдөг гэсэн хоёр шалтгаантай. Улс төрийн үйл байдлыг улс төрийн хүнийсэлтэй холбож судалсан.
Finifter, A. W.	Finifter, A. W. (1970). Dimensions of Political Alienation. The American Political Science Review, 64(2), 389–410. https://doi.org/10.2307/1953840 (Michigan University), Cited by 698	Иргэдийн улс төрийн институц, улс төрийн системд хандах хандлага, улс төрийн оролцоо буурахад нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг илрүүлэх, хамаарлын шинжилгээ хийж тухайн үеийн улс төрийн хүнийслийн онцлогийг тодорхойлсон.
Schwartz, D.C.	Schwartz, D.C. (1973). Political Alienation and Political Behavior (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315126548 Cited by 312	Хүмүүс яагаад улс төрийн оролцоогүй болдог, хувьсгалч, эсэргүүцэгч хэлбэрээр улс төрийн үйл ажиллагаа явуулдаг болохыг тайлбарласан.
Aberbach, J. D.	Aberbach, J. D. (1969). Alienation and Political Behavior. American Political Science Review, 63(1), 86–99. doi:10.2307/1954286 Cited by 293	Улс төрийн хүнийслийн утга, агуулгын хоорондын ялгааг тодруулахдаа бие хүний улс төрийн системд хандах хандлагыг тодорхойлж, хүний нийгэм, хувийн харилцаандаа ямар байх ёстойг тодорхой заасан шалгуурын дагуу хүний нөхцөл байдлыг үнэлэхэд анхаарсан.
Kenan, R. S., & Hood, C.	Blame Avoidance with Adjectve? Motivation, Opportunity, Activity and Outcome. (2005)	Нийтийн цинист байдлыг өдөөгч нийтлэг хүчин зүйлс, улс төрийн

		засаглалын легитимт байдал алдагдаж байгааг тодорхойлсон.
Cross, W., & Young, L.	Cross, W., & Young, L. (2008). Factors Influencing the Decision of the Young Politically Engaged To Join a Political Party: An Investigation of the Canadian Case. Party Politics, 14(3), 345-369.	Улс төрийн хүнийсэл, залуу сонгогчдын улс төрийн үйл байдал.
Dalton, R. J.	Dalton, R. J. (2004). Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies. Oxford: Oxford University Press. http://dx.doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199268436.001.0001 Dalton, R. J. (2007). The good citizen : how a younger generation is reshaping American politics. Washington, D.C. :CQ Press,	Ардчиллын бэхжилтэд тулгарч буй бэрхшээл, улс төрийн сонголт, улс төрийн үйл байдлын өөрчлөлтүүд
Wood, M.J.	Wood, M.J. (2014). "Political Alienation in American Society" UVM Honors College Senior Theses. 38. https://scholarworks.uvm.edu/hcolltheses/38	Улс төрийн хүнийсэл үйл байдалд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг тодруулсан. Тухайлбал, эсэргүүцлийн санал хураалт, иргэний харьяаллаас татгалзах, улс төрийн системийн эсрэг хүчирхийллийн эсэргүүцлийг өдөөх, улс төрийн оролцоог буурах, улс төрийн шаардлага, дэмжлэг сулрах г.м
Grillo, A.	Grillo, A. (2023). Political alienation and voter mobilization in elections. Journal of Public Economic Theory, 25, 515–531. https://doi.org/10.1111/jpet.12628	Иргэдийн улс төрийн үйл явцаас хөндийрөх, салгах мэдрэмж талаас тайлбарласан
Oskarson,M	Oskarson, M. (2007) 'Social Risk, Policy Dissafection and Political Alienation: A Comparison of Six European Countries'. Stanford, CA: Stanford University Press. (University of Gothenburg)	Улс төрийн харилцааны хэв маягт үндэслэн улс төрийн сонирхол, улс төрийн итгэл гэсэн хоёр хэмжүүрээр улс төрийн хүнийслийн индексийг гаргаж ирсэн.

Улс төрийн хүнийслийн талаарх улс төр судлаачдын дэвшүүлсэн дээрх хандлагууд нь энэ чиглэлийн судалгаа шинжилгээний арга зүйг тодорхойлоход түгээмэл ашиглагддаг. Улс төрийн хүнийслийн эхэн үеийн судалгаанд хүнийслийн онолын ерөнхий хандлагыг улс төрийн үйл явцыг судлахын тулд илүү эмпирик аргууд, мэдээлэлд үндэслэн улс төрийн бодит

байдал, иргэн төрийн харилцааны хэв маягуудыг судлахад ашиглах арга зүй, нэр томьёо, судалгааны хэмжүүрүүдийг боловсруулахад чиглэгдсэн байна.

Улс төрийн хүнийслийн судалгааны арга зүй боловсрогдсоны дараа тухайн агуулгын хүрээнд төр, төрийн бодлого шийдвэрийн талаарх олон нийтийн санаа бодлын үнэлгээ, сонгогчдын үйл байдал, иргэдийн оролцооны судалгаанд түгээмэл хэрэглэх болсон. Эдгээр судалгааны ажил улс төрийн сонирхолгүй байх, идэвхгүй байдал, улс төрийн талаарх сөрөг хандлага, зөрчил тэмцлийн шалтгаан, улс төрөөс ангид байх, зугтах, төвөгшөөх хандлага, улс төрийн институцэд итгэх итгэл зэргийг хэмжих, үнэлэх, дүгнэх шинжтэй байв.

Харин улс төрийн хүнийслийн шинэ үеийн судалгаа нь хүнийслийн хэв маяг, улс орнуудын онцлог, насны, хүйс зэрэг хүн амын хүчин зүйлсийн ялгаатай байдал, улс төрийн оролцооны хэв шинжид гарч буй өөрчлөлттэй холбоотой үр дагаврууд, мэдээлэл, техник, технологийн хурдац, түүний хөгжилтэй холбоотой өөрчлөлтүүд зэрэг илүү нарийвчилсан судалгаанууд хийгдэх болжээ.

Монгол Улсад хийгдэж буй судалгаа, шинжилгээ, эрдмийн ажлуудыг судлан үзвэл энэ чиглэлийн судалгаанд хамруулан үзэх боломжтой сэдвүүд нь Монгол оронд ардчилал хэрхэн хөгжиж, ямар саад бэрхшээлүүдийг даван туулж байгаа талаарх судалгаанууд байна. Тухайлбал сонгуулийн ирц, иргэдийн улс төрийн идэвх, оролцоо, улс төрийн итгэл буурч байгаа хүчин зүйлсийг тодруулах, өнөөгийн бодит түвшнийг тодорхойлох судалгаануудыг эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, ардчилал болон сонгуулийг дэмжих олон улсын сангууд, дотоодын ба олон улсын судалгааны байгууллагууд, төрийн бодлого тодорхойлох институцүүдээс зохион байгуулж байна.

Хүснэгт 2: Монгол Улсад хийгдэж буй зарим судалгаа, шинжилгээ, эрдмийн ажлууд

Зохиогчийн нэр	**Судалгааны ажлын нэр**	**Судалгааны үндсэн чиглэл/ дүгнэлт**
Ц.Мөнхцэцэг	Мөнхцэцэг, Ц. (2019). Сонгуулийн үйл явц: Сонгуулийн компани, сонгуулийн систем, тулгамдсан асуудал. Монгол дахь ардчиллын хөгжил, бэхжилт, асуудал,	1990–2019 онд Монгол дахь сонгууль, улс төрийн үйл явц . “Олон нийт улс төрийн үйл явц, намуудын тэмцэл, зөрчлөөс залхаж, сонгогчдын оролцоо буурч, улс төрөөс хүнийсч байна.” Улс төрийн хүнийслийг “улс төрийн тогтолцоонд итгэл алдрах” ба “улс төрийн үйл явцаас дайжих” гэж тодорхойлсон.

Зохиогчийн нэр	**Судалгааны ажлын нэр**	**Судалгааны үндсэн чиглэл/ дүгнэлт**
	сорилт \1990-2019\ (хууд. 107-131).-Д Улаанбаатар: "Адмон принт" ХХК.	
О.Хатанболд, Д.Уртнасан	Хатанболд, О & Д.Уртнасан. Д. (2024). Монголчуудын улс төрийн үнэт зүйлс: түүний уламжлалт болон модерн шинжийн тухай. Шинэ толь, 85.	Дэлхийн ардчиллын төлөв байдал 2021: Монголын үнэлгээ.“Монгол Улс сул ардчилалтай орон бөгөөд авлигын цар хүрээ ихтэй, орон нутгийн ардчилал байхгүй. Эвлэлдэн нэгдэх, жагсаал цуглаан хийх эрх чөлөө, хэвлэл мэдээллийн шударга байдал сүүлийн 5 жилд буурчээ.”
Н.Мягмарцоож	Мягмарцоож, Н. (2024). Монголын сонгогчдын ирц, түүнд нөлөөлөгч хүчин зүйлс (Залуучуудын жишээн дээр). Политологи 22(593), 111-118.	Залуу сонгогчдын сонгуулийн ирцийн судалгаа. “Залуу сонгогчдын ирц сонгуулийн дунджаас 2012–2021 онд 8–26%-иар доогуур байсан. Нас ахих тусам оролцоо нэмэгддэг олон улсын зүй тогтол Монголд бас ажиглагдаж байна.”
Ю.Атар	Атар, Ю. (2005). Улс төрийн системийн бүтцийн өөрчлөлтөд нөлөөлөх хүчин зүйлүүд. Политологи №246 /28/, 47-52	Улс төрийн системийн бүтэц, итгэл, тогтвортой байдал. “Улс төрийн системийн бүтцэд итгэх итгэл алдагдсанаас улс төрийн системийн бүтэц өөрчлөгдөх үндэс болно.” Улс төрийн хүнийсэл нь системийн оролтын (шаардлага, дэмжлэг) бууралтаар илэрнэ.
С.Базарпүрэв, Г.Туяагэрэл	Базарпүрэв, С., & Туяагэрэл, Г. (2011). Улс төрийн сэтгэлгээний түүхэн дэх улс төрийн хямралын тухай үзэл санаа ба түүний хувьсан өөрчлөлт. Политологи №350 /62/, 34-51.	Нийгмийн шударга бус байдал ба улс төрийн хүнийсэл. Нийгмийн шударга бус байдал, ангийн ялгаа нь улс төрийн хүнийслийг гүнзгийрүүлдэг. Объектив хүчин зүйлс нийгмийн олонхын хэт туйлширсан хандлагыг бий болгодог.

Зохиогчийн нэр	**Судалгааны ажлын нэр**	**Судалгааны үндсэн чиглэл/ дүгнэлт**
Я.Төмөрбаатар	Төмөрбаатар, Я. (2020). Хүнийсэл. Ж. Төртогтох (Ed), & С. Мөнхбат (Ed)-Д, Улс төрийн шинжлэх ухааны нэвтэрхий толь бичиг (хууд. 747-750). Улаанбаатар: Адмон принт ХХК.	Улс төрийн шинжлэх ухааны нэвтэрхий толь бичиг (хүнийсэл). Хүнийслийг “иргэний ба капиталист нийгмийн дүн шинжилгээнд хүмүүсийн холбоо тасрах процесс” гэж тодорхойлсон. Улс төрийн хүнийсэл нь нийгмийн интеграцчлал суларсны илрэл.
Ж.Төртогтох, Ч.Өлзийсайхан, Б.Эрдэнэдалай	Төртогтох, Ж., Өлзийсайхан, Ч., & Эрдэнэдалай, Б. (2011). Улс төрийн институт ба олон нийтийн итгэл: харьцуулсан судалгаа. Политологи №350 /62/, 107-123	Улс төрийн итгэл, ардчиллын индекс, авлигын судалгаа. Ардчиллын индекс, авлигын индекс, сонгуулийн статистик мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж, Монголын улс төрийн хүнийслийн түвшин, шалтгааныг тайлбарласан.
Судалгааны байгууллага (Ардчилал судлалын төв, Сант Марал Сан, IDEA г.м)	Сант Марал Сан. (2010-2023). Улс төрийн барометр №8-№18.	Олон нийтийн санаа бодлын судалгаа (сонгуулийн ирц, итгэл, оролцоо). Сонгуулийн ирц буурах, иргэдийн улс төрийн итгэл суларч, залуучуудын оролцоо багасах, авлигын мэдрэмж өндөр байгаа нь улс төрийн хүнийслийг илтгэж байна.
Д.Уртнасан	УртнасанД. (2024) Монгол дахь улс төрийн хүнийсэл, түүний зарим индикатор. Улс төр судлалын докторын зэрэг горилсон бүтээл. МУИС	Монгол дахь улс төрийн хүнийсэл, түүний зарим индикатор. Улс төрийн хүнийслийн индексийг боловсруулсан. Улс төрийн итгэл (23 индикатор) ба улс төрийн сонирхол (13 индикатор)-оор нийт 36 индикатороор хэмжилт хийсэн.

Судалгааны үр дүн ба хэлэлцүүлэг

Улс төрийн хүнийсэл гэсэн ойлголтыг авч үзэхэд утга агуулгын хувьд зарим тохиолдолд төсөөтэй шинжийг агуулдаг, улс төрийн үзэгдэл, үйл явцыг тайлбарласан нэр томьёо нэлээдгүй байна. Тухайлбал, улс төрийн

идэвхгүй байдал (Political apathy), улс төрийн абсентеизм (Political absenteeism), санал хураалтад түдгэлзэх (abstention), улс төрийн цинизм (Political cynicism), нигилизм (Nihilism), улс төрийн пессимизм (Political pessimism), улс төрийн скептицизм (Political skepticism) зэрэг ойлголтууд байна. Эдгээр улс төрийн ойлголтууд нь улс төрийн итгэл буурах, улс төрийг сонирхохгүй байхаас үүдсэн улс төрийн хөндийрөх хандлага буюу улс төрийн хүнийслийн тодорхой илрэлүүд болдог. Бие хүн нийгэм, улс төрийн тогтолцоондоо итгэх итгэл алдрахад тогтолцооноосоо хүнийсч нийгмийн харилцаанд идэвхгүй байх эсхүл түүнийг өөрчлөхийг шаардаж эхэлдэг талаар судлаач Э.Фромм *(Erich Fromm)* бүтээлүүддээ олонтоо дурдсан байдаг. Үүнийг түүний "Нацист дэглэмийг дагахад бэлэн байсан явдал ардчилсан орны хувь хүнд ч мөн ижил үйлчилдэг итгэл үнэмшлийн доройтол, залхалттай холбоотой."[11] Дэвид К.Шварц *(D.Schwartz)*1973 онд "Улс төрийн хүнийсэл ба улс төрийн үйл байдал"[12] бүтээлдээ улс төрийн хүнийсэл нь улс төрийн системийн эсрэг байдаг мэдээллийн хэрэгсэл, бүлгүүдээс ирсэн мэдээлэл /сэдэл төрүүлэх/-тэй ихээхэн холбоотой байх хандлагатай байдаг. Улс төрийн хүнийслийн түвшин нь бие хүний хүртэж буй мэдээлэл болон улс төрийн коммуникацийн үйл байдлыг урьдчилан таамаглах боломжийг олгодог. Улс төрийн хошуучлагч, бүлгүүдийн улс төрийн коммуникаци нь бие хүний манипуляцилснаар хошуучлагчид, бүлгүүд, үзэл баримтлалыг хүлээн зөвшөөрөх урьдач нөхцөл болдог. Улс төрийн хүнийслийн хандлагын судалгаа шинжилгээний ихэнх нь улс төрчид болон төрийн албанд итгэх итгэл сулрах, үйл ажиллагаанд нь тааламжтай хандахгүй байх нь улс төрийн системдээ бүхэлд нь сөрөг үнэлэмжтэй болгож байгааг илэрхийлсэн байдаг. Тиймээс ардчилсан засаглалтай улс орнууд улс төрийн хүнийслийн судалгаагаар ардчилсан засаглалын дэмжлэгийг үнэлэх судалгааг хийж байна.

Улс төрийн хүнийслийг судалдаг нэр хүнд бүхий санал асуулга бол "Харрис Полл" [13] олон нийтийн санаа бодлын тандалт судалгаа бөгөөд АНУ-д 1966 оноос хойш тасралтгүй хийгдэж байгаа арван наймаас дээш насны иргэдийн улс төрийн хүнийслийн талаарх судалгаа юм. Тус судалгааны үр дүнгээр иргэдийн сонирхлыг эрх мэдэл, нөлөө бүхий хүмүүс сонсож, тэдэнд хэрхэн хандаж буйг хэмждэг ба индексийг 1/ улс орны удирдагч нар танд юу тохиолдох нь хамаагүй гэж итгэдэг, 2/ баян хүмүүс

[11] Фромм, Э. "Эрх чөлөөнөөс дайжихуй", Улаанбаатар: Цомирлогтөв ХХК, 2002, 163х.
[12] Schwarts, D. C. "Political Alienation and Political behavior", London and New York: Routledge, 2017.
[13] The Harris Poll, https://theharrispoll.com/.

улам баяжиж, ядуус ядуурч байна, 3/ эрх мэдэлтэй ихэнх хүмүүс бусад хүмүүсийн давуу талыг ашиглахыг хичээдэг, 4/ таны бодож байгаа зүйлс тийм ч чухалд тооцогдохгүй гэж итгэх, 5/ өөрийгөө эргэн тойронд болж буй зүйлсээс гадуур үлддэг гэж үздэг гэсэн таван асуултын дагуу боловсруулан хэмждэг. Түүнчлэн судалгаанд оролцогчдын улс төрийн үзэл санаа, нас, хүйс, боловсрол, орлого, үндэс угсаа гэсэн хувьсагчдаар дээрх таван ойлголтод дүн шинжилгээ хийдэг. Иймд тус судалгааны ажлын үндсэн хувьсагч болон судалгааны асуултыг тодорхойлоход арга зүйн чиглэл болгох боломжтой.

“Public Agenda”[14] ТББ-аас гаргасан 2017 гаруй америкийн насанд хүрэгчдээс 2022 оны 8 дугаар сарын 25-аас 9 дүгээр сарын 9-ны хооронд онлайнаар болон утсаар авсан ярилцлагын өгөгдөл дээр үндэслэн гаргасан “Улс төрийн хүнийслийн барометр” [15] судалгааны тайланд АНУ дахь улс төрийн хүнийслийг судлахдаа дараах гурван гол асуултыг дэвшүүлсэн.

- “олон нийт ардчиллын төлөө тууштай байна уу?”,
- “тэд ардчилал уналтад орсон ч ардчиллын интституциүдэд итгэл үзүүлэх үү?
- “ардчилалд тулгарч байгаа бэрхшээлийг шийдвэрлэхийн тулд юуг өөрчлөх ёстой гэж бодож байна вэ?”

Эдгээр судалгааны асуулт нь АНУ дахь улс төрийн хүнийслийн цар хүрээ, ардчиллаас хүнийссэн эсэх, улс төрийн хэт туйлшрал, ардчилсан тогтолцооны бэрхшээлийг шийдвэрлэхийн тулд өөрчлөлтийн хэрэгцээ зэргийг тодруулсан асуулгын чиглэлээр хэмжсэн байна.

Улс төрөөс хүнийссэн эсэхийг тодорхойлохдоо дараах 3 чиглэлийн асуулгаар ярилцлага явуулж дэмжсэн, үл дэмжсэн байдлаар үнэлсэн.

1. Өөрөөс үл хамаарах улс төрийн үр нөлөөг /гадаад үр нөлөө/ хэмжихдээ "улс төрчдөд над шиг хүмүүс юу гэж бодох нь хамаагүй" гэсэн байр суурийг илэрхийлэх багц асуулгаар
2. Улс төрийн итгэлийн мэдрэмжийг хэмжихэд "Улс төрчид улс орныхоо эрх ашгийг намынхаа эрх ашгаас дээгүүр тавьж чаддаггүй" гэсэн байр суурийг илэрхийлэх багц асуулгаар
3. Өөрөөс хамаарах улс төрийн үр нөлөөг хэмжихдээ /дотоод үр нөлөө/ "Улс төр, засгийн газар маш төвөгтэй мэт санагдаж, юу болж байгааг

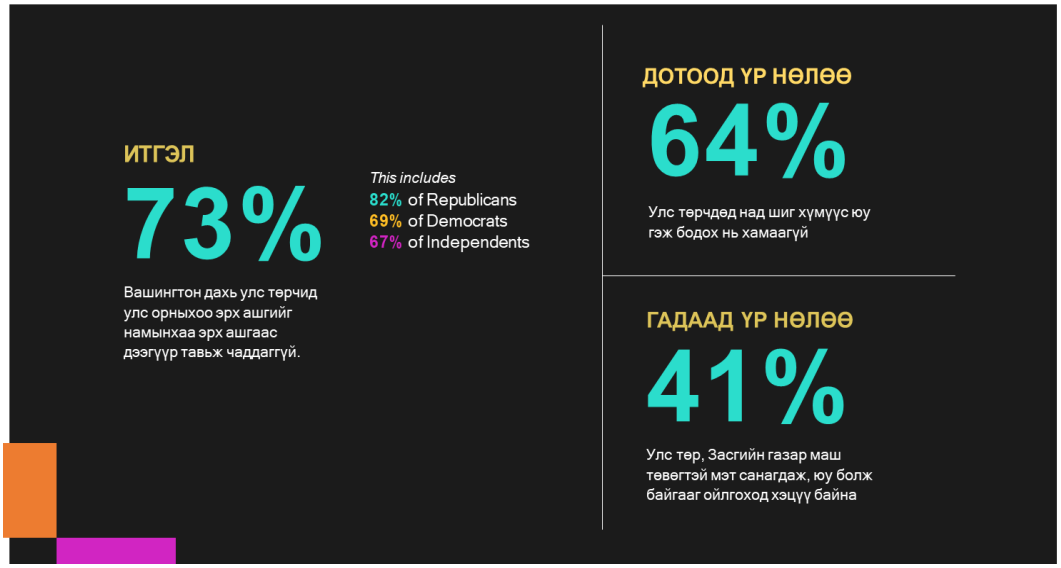
[14] Ардчиллыг бэхжүүлэх, тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор засгийн газрын шийдвэр гаргахад олон нийтийн дуу хоолойг нэмэгдүүлэхийн тулд олон нийтийн санаа бодлын тоон болон чанарын судалгаа хийх, олон нийтийн оролцоог дэмжих үйл ажиллагаа зэргийг зохион байгуулдаг ТББ юм.

[15] Public Agenda. “The Political Alienation Barometer”, 2022.

ойлгоход хэцүү байна" гэсэн байр суурийг илэрхийлэх багц асуулгаар тус тус хэмжсэн.

Судалгааны үр дүнд дээрх гурван чиглэлд бүгдтэй нь санал нийлсэн оролцогчид нийт судалгаанд оролцогчдын 29 хувь, нэг болон хоёрдох чиглэлтэй санал нийлсэн нь 55 хувийг эзэлсэн бол аль ч чиглэлд санал нийлээгүй оролцогчид 17 хувийг эзэлсэн.

Зураг 1: Улс төрийн хүнийслийн гурван хэмжээс

Эх сурвалж: The Political Alienation Barometer [16]

Мөн дээрх гурван чиглэлээс улс төрийн итгэлийг хэмжсэн багц асуулттай санал нийлсэн оролцогчид нийт судалгаанд оролцогчдын 73 хувийг, “улс төрчдөд над шиг хүмүүс юу гэж бодох нь хамаагүй” гэдэгтэй агуулгатай санал нийлсэн оролцогчид 64 хувийг, улс төрийн институц, түүний үйл ажиллагаа ойлгомжгүй байдаг гэж 41 хувь нь тус тус үзжээ.

[16] Мөн тэнд.

Зураг 2: Америк дахь ардчилал

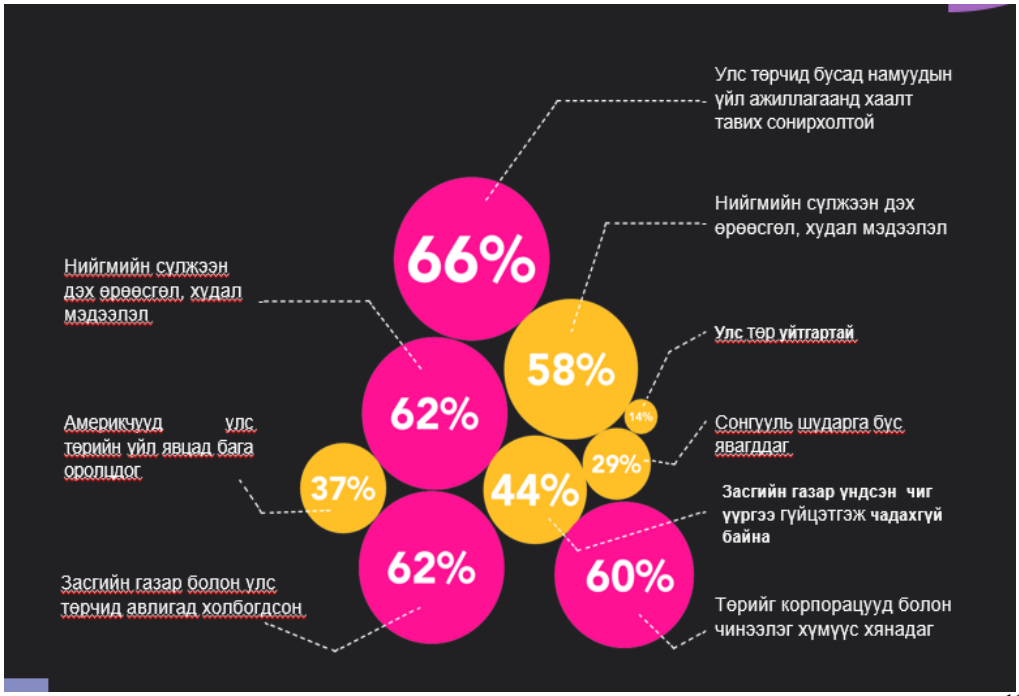

Эх сурвалж: The Political Alienation Barometer [17]

Америк дахь ардчиллын нөхцөл байдлыг үнэлүүлэхэд судалгаанд оролцогчид “ноцтой сорилтуудтай тулгарсан ч хямралд ороогүй” гэж 2018-2022 оны хооронд 41-50 хувь нь үзэж байсан. 2022 онд ардчилал “хямралтай” байна гэж нийт судалгаанд оролцогчдын 50 хувь нь үзэж байгаа нь 2021 онтой харьцуулахад 14 нэгжээр өссөн үзүүлэлттэй байна. Ардчилал “сайн нөхцөл байдалтай” байна хэмээн 2021 онд 14 хувь нь үзэж байсан бол 2022 онд 6 хувь болж 8 нэгжээр буурчээ. Энэ нь судалгаанд оролцсон америкчуудын тал нь ардчилсан тогтолцоогоо хямралтай байна хэмээн дүгнэжээ. Түүнчлэн 56% нь Засгийн газрын бүтэц, зохион байгуулалтыг хэн сонгогдсоноос үл хамааран өөрчлөх шаардлагатай гэж үзсэнээс улс төрөөс хүнийссэн оролцогчдын 71 хувь тус хариулттай санал нэг байгаа бол улс төрөөс хүнийсээгүй оролцогчдын 48 хувь нь санал нийлсэн. Ингэхээр улс төрөөс хүнийссэн иргэд одоо байгаа тогтолцоогоо солихыг илүүд үздэг байна.

[17] Мөн тэнд.

Зураг 3: Америк дахь ардчилалд тулгамдсан бэрхшээлүүд

Эх сурвалж: The Political Alienation Barometer[18]

Америкчууд ардчилсан тогтолцоонд нь тулгамдаж буй бэрхшээлийг намуудын хямрал, нийгмийн сүлжээн дэх өрөөсгөл, сөрөг мэдээлэлд тулгуурласан хандлага, улс төрийн оролцоо дутмаг, Засгийн газрын авлига зэргийг онцгой ноцтой асуудал гэж үзсэн байна. Мөн удирдагч, улс төрчдийн туйлшралын улмаас америк дахь ардчилал хямралд хүрч байгааг илэрхийлээд ардчилал сорилттой тулгарах үед ардчилсан тогтолцоо оршин тогтнох гол хүчин зүйл нь иргэд улс төрийн институцид итгэдэг байх явдал гэж тодорхойлсон байна.

Тиймээс улс төрийн хүнийсэл, түүний төлөв байдлыг тодорхойлохдоо “улс төрийн итгэл” гэсэн хувьсагчийг гол хувьсагч болгох үндэслэл гарч байна.

Мөн улс төрийн хүнийслийн судалгаа шинжилгээ нь ардчилсан тогтолцооны үнэлгээ, шинжилгээтэй шууд хамааралтай, ихэнх тохиолдолд ардчилсан тогтолцооны дэмжлэгийг улс төрийн хүнийслийн гол хэмжигдэхүүн болгож байна. Учир нь улс төрийн хүнийсэл нь тухайн улсын

[18] Мөн тэнд.

улс төрийн систем, түүний үйл явцаас хөндийрөх, салгах мэдрэмж илэрхийлдэг тул ардчилсан тогтолцоотой улсуудад хийгдсэн улс төрийн хүнийслийн судалгаа нь ардчилсан тогтолцоогоо үнэлэх судалгаа болж байна.

Дэлхийн 167 орны хүн амыг хамруулан хийдэг Ардчиллын индекс нь сонгуулийн үйл явц ба олон ургалч үзэл, иргэний эрх чөлөө, Засгийн газрын үйл ажиллагаа, улс төрийн оролцоо, улс төрийн соёл гэсэн 5 чиглэлийн индикаторуудаар ардчиллын өнөөгийн түвшнийг үнэлж, мэдээлдэг.

Хүснэгт 3: Ардчиллын индекс 2023, дэглэмийн хэлбэрээр

	Улсууд	Улсуудын эзлэх хувь	Дэлхийн хүм амд эзлэх хувь
Бүрэн ардчиллууд	24	14.4	7.8
Гажуудсан ардчиллууд	50	29.9	37.6
Гибрид дэглэмүүд	34	20.4	15.2
Авторитар дэглэмүүд	59	35.3	39.4

Эх сурвалж: Democracy Index 2023: Age of Conflict [19]

Дээрх 167 орны хувьд 108 улсад улс төрийн хүнийслийн судалгаа хийвэл ардчилсан тогтолцооны үнэлгээ, ардчилсан тогтолцоог дэмжих дэмжлэг хувь хэмжээ, тус тогтолцоог сулруулах хүчин зүйлсийг тодорхойлох зэрэгт анхаарлаа хандуулна. Ийм тохиолдолд улс төрөөс хүнийсэх болон ардчиллаас хүнийсэх хоёр агуулгын хувьд давхцал үүсгэж байна.

“Ардчилсан тогтолцоонд улс төрөөс хүнийсэх нь иргэдэд сонгогдсон албан тушаалтнууд нь тэдний эрх ашгийг төлөөлөхгүй байгаа мэт сэтгэгдэл төрж, эрх мэдэлгүй болж, урам хугарах мэдрэмжийг төрүүлснээр үүсдэг.”[20] Өөрөөр хэлбэл төлөөлөл сонгогдохоос эхлээд, төлөөллийн чиг үүргийн хэрэгжилт алдагдсанаар сонгогчдын итгэл буурч, төлөөллийн легитим байдал буурдаг. Иймд ардчилсан орнуудад улс төрийн хүнийсэл нарийн төвөгтэй, ихэнхдээ шударга бус гэж үнэлэгдэх сонгуулийн тогтолцоо, улс

[19] Economist Intelligence. “Democracy Index 2023: Age of Conflict”, London: The Economist Intelligence Unit Limited, 2024, 4x.
[20] Nigel, B. R. “Bridging the Gap: Addressing Political Alienation”, https://www.psychologytoday.com/us/blog/disconnection-dynamics/202406/bridging-the-gap-addressing-political-alienation, 2024.

төрчид болон улс төрийн институцүүдтэй холбоотой дуулиант хэрэг, тодорхой бүлэгт зориулсан улс төрийн шийдвэрээр бий болсон эдийн засгийн тэгш бус байдал зэрэг хүчин зүйлсээс үүдэн бий болдог.

Харин ардчилсан бус тогтолцооны үед эрх мэдэл нэг эсхүл хэсэг бүлэгт төвлөрч, улс төрийн эрх, эрх чөлөө хангадах нөхцөл болон ардчилсан оролцоо байхгүйгээс болж улс төрөөс хүнийсдэг. Үүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлүүд нь:

- "Улс төрийн эрх чөлөөгүй байдал: Иргэдийн санал бодлоо илэрхийлэх, улс төрийн үйл явцад оролцох боломж хязгаарлагдмал.
- Төрийн хяналт: Иргэдийн өдөр тутмын амьдралд Засгийн газар хяналтаа хэтрүүлж, иргэд төрийн бодлого шийдвэрт санал бодлоо тусгах боломжгүй гэдгээ улам бүр мэдэрч хүчгүйдэхэд хүргэдэг.
- Суртал ухуулга ба цензур: Үзэл сурталжсан мэдээ мэдээлэл, үйл явцын тайлбарлал болон иргэдийн бодит амьдрал хоорондоо ялгаа зөрүүтэй болох."[21]

Ардчилсан бус дэглэмүүд суртал ухуулга, үзэл суртлынхаа хүчийг хамгаалахын тулд иргэдээ гадаад ертөнцөөс тусгаарлахыг оролддог. Иргэд засгийн газрын зөвшөөрөлгүйгээр эх орноо орхин явах нь хууль бус тул эх орноо орхин гарахыг завдсан бол эрүүдэн шүүх, албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх, улс төрийн хорих лагерьд бүх насаар нь хорих зэрэг арга хэмжээ авдаг. Мэдээлэл, харилцаа холбооны сувгуудыг бүрэн хянаж интернэт ашиглах, олон улсын дуудлага хийх боломжгүй болох, телевиз, радиогоор цацагдах мэдээллийг ихэнхдээ Засгийн газрын сувгуудаар хүлээн авдаг. Мөн суртал ухуулга хийхээс гадна улс төрийн дэглэмээ хамгаалахын тулд дарангуйллын системийг бий болгож, эрүүдэн шүүлт, хэлмэгдүүлэлт ашигладаг. Тиймээс ардчилсан бус дэглэмтэй улсуудын улс төрийн хүнийслийн талаарх судалгаа ардчилсан бус тогтолцооны дэмжлэгийг тодруулахад чиглэдэг.

Франсис Фукуяма (Francis Fukuyama) ардчилал сулрах гол шалтгаан нь төр ард олны хооронд бүтээлч холбоо, хамтын барилдлага тогтож ирээгүйнх бөгөөд төр нь өөрийгөө ард түмний дээр тавьдаг бол ард түмэн өөрсдөө энэ хорвоогийн хэрэг явдалд орж, гарч яваагаа тэр бүр сайн ухамсарлахгүй байх нь олонтоо учир төр болон ард иргэдийн хоорондох зай холддог байна. Төрийн тогтолцоо нь улс төрийн тодорхой байр суурь, улсаа авч явах ухамсартай сонголтын талбар. Харин ард түмний тогтолцоо нь тэдний ертөнц улс төрөөс доогуур оршдог бөгөөд ямагт нийгэм соёлын хэрэгцээ, хэрэглээний хаос маягийн тулгамдсан цогц асуудал байдаг. Иймд нийгмийн

[21] Мөн тэнд.

зүй тогтол бүгдийн саналд нийцэх нь үгүй талдаа учир ард түмэн, төр хоёр хэл амаа ололцоход бэрхшээлтэй байдаг байна.

Үүнээс гадна тогтвортой либерал ардчиллыг сулруулдаг соёлын хүчин зүйлсийг дараах байдлаар гаргасан байна. Үүнд:

1. Тухайн ард түмний яс үндэс, омгийн уугуул ухамсрын хэмжээ, шинж чанар \Хэт үндсэрхэг үзлийн илрэл байж болно\
2. Шашин \зарим үед адил тэгш байх үзлийг үгүйсгэх, өөр үзэлтнийг үл тэвчих байдлаар илэрч болдог\
3. Нийгмийн тэгш бус бүтэц бөгөөд түүнээс үүдэн гарах хүмүүсийн үзэл, байр суурийн ялгааны олон үр дагавар \ийм бүтэцтэй анги давхаргууд нэг нэгнийгээ үзэн ядах, гагцхүү өөрийгөө хичээх байдлаар илэрч гарна\
4. Төрөөс хамаарахгүйгээр иргэний эрүүл нийгэм бүтээн байгуулах чадвар \орон нутгийн ард түмэн өөрийн хотын захиргаа, элдэв олон нийтийн байгууллага, мэргэжлийн холбоодын шугамаар болон боловсролын системээрээ дамжуулан өөрийн тулгамдсан асуудлыг шийдэж сурах явдал болдог\

Улс төрийн хүнийслийн судалгаа нь дан ганц иргэдийн санаа бодлын судалгаагаар тогтохгүй засаглалыг хэмжих, үнэлэх гол хэмжүүр болдог. Ардчилсан шилжилт хийж байгаа үед улс төрөөс хүнийсэх хандлагад хоёр тогтолцооны ялгаатай байдал, шилжилтийн үеийн эдийн засаг, нийгмийн эмзэг байдал, улс орны өөрийн улс төрийн соёлын онцлог байдал зэрэг чухал нөлөөтэй. Улс төр судлаач Ричард Роуз (Richard Rose) Монгол Улсыг оролцуулаад Зүүн Азийн бүс нутагт ардчиллын хөгжлийн талаарх харьцуулсан судалгааг хийсэн нь бүс нутгийн хийгээд улс орны онцлогийг тусгасан тул илүү нийцтэй байна.

Улс төрийн итгэлд үзүүлж буй женерик нөлөөнд:

- Нийгмийн бүтцийн таван сонгодог ялгаа \нас хүйс, боловсрол , шашин шүтлэг, гэр бүлийн байдал\.
- Эдийн засгийн нөхцөл: эдийн засгийн нөхцөл байдлын талаар илүү эерэг төсөөлөлтэй байвал тэд улс төрд итгэх магадлал өндөр гэхдээ төр нь эдийн засгийн өсөлтийн үр шимийг хуваарилахдаа авлигад авсан бол эдийн засгийн өсөлт нь үл итгэх итгэлийг нэмэгдүүлж болдог.
- Улс төрийн үнэлэмж: шинээр ардчилал тогтсон улсуудын иргэд ардчилсан болон ардчилсан бус дэглэмүүдийн аль алинд амьдарч үзсэн учир улс төрийн өрсөлдөөний тулгуур хэлбэр нь дэглэмүүдийн хоорондын өрсөлдөөн болдог.

Улс төрийн итгэлд үзүүлж буй тухайлсан нөлөөнд:

- Азийн уламжлалт үнэт зүйлс \гэр бүлийг дээдлэх, ахмадыг болон зэрэг дэв бүхий бүлгийн тэргүүнийг хүндэтгэх, бүлгийн хэм хэмжээг хувийн сонирхлоос дээгүүр тавих\
- Пост коммунист үнэлэмж \материалаас шинж чанартай эдийн засгийн бодлого болон нам төвт үзэл\
- Улс орны онцлог өөрийн улс төрийн соёл

Мөн пост-коммунист улс орнуудын улс төрийн итгэлийг тодруулахын тулд тухайн улс орны улс төрийн үнэлэмж, соёлын нөлөөг харгалзан үзэх, түүнд тулгуурлан улс төрийн хүнийслийн онцлог шинжийг тодорхойлох шаардлага байгааг илэрхийлж байна. Ингээд тухайн асуудлыг дэлгэрүүлэхийн тулд пост-коммунист улс орнуудын хүрээг хамарсан харьцуулсан шинжилгээ болох "Амлалтууд хил хязгаарт хүрэх үед: пост-коммунист орнуудын улс төрийн оролцоо"[22] сэдэвт судалгааны ажлыг авч судалсан. Тус судалгааны ажилд тухайн улсын иргэд ямар шалтгаанаар, ямар хүлээлттэй улс төрд оролцдогийг ойлгох, оролцох янз бүрийн арга замыг тодорхойлж, тайлбарлахад чиглэсэн. Тус судалгаа нь Босни Герцеговина, Болгар, Гүрж, Унгар гэсэн 4 улсын жишээн дээр хийгдсэн. Судалгаанд улс төрийн хүнийсэл, түүний нэг чухал индикатор бол улс төрийн оролцооны хөгжлийн үйл явц, Зүүн болон Баруун европын улс орнуудын улс төрийн оролцооны ижил болон ялгаатай тал, пост коммунист орнуудын улс төрийн хүнийслийн онцлог шинж зэргийг тодруулах хэд хэдэн дүн шинжилгээ байна. Эдгээрт:

- Улс төрийн оролцооны хөгжлийн үйл явц, ижил болон ялгаатай тал

Баруун Европын улсуудад:

Сүүлийн хагас зуун жилд хүмүүс улс төрийн институц болон түүнийг төлөөлөх ёстой хүмүүст шүүмжлэлтэй хандах хандлага аажмаар бий болсон. Тэдний улс төрийн нам, парламент, засгийн газар, улс төрчдөд итгэх итгэл буурсан нь сонгогчдын ирц буурч, улс төрд оролцох уламжлалт болон институцичлагдсан хэлбэрээс ерөнхийдөө хөндийрөхөд хүргэсэн. Сүүлийн үед улс төрийн оролцооны бусад хэлбэрүүд хүчээ авч, олон хүн эсэргүүцлийн жагсаал, цуглаан, олон нийтийн бойкотуудад нэгдэж, дижитал, цахим янз бүрийн хэлбэрийн хөдөлгөөн үйл ажиллагаанд оролцож байна. Эдгээрийн ихэнх нь засгийн газрын бүтэлгүйтэл, улс төрийн

[22] Gherghina, S., Ekmanb, J., & Podolianb, O. "When promises reach boundaries: political participation in post-communist countries", (G. Sergiu, E. Joakim, & P. Olena, Хянд.) EUROPEAN SOCIETIES,, VOL. 25(NO. 2), 268–280, 2023.

дуулиан, дотоод болон гадаад хямрал, улс төрийн институцүүд, улс төрчдийн арга барил, үйл ажиллагаанаас залхсан хариу үйлдэл байв.
Зүүн Европын улсуудад:

1990, 2000-аад онд өрнөсөн ардчиллын хөгжлийн үр дүнд Баруун болон Зүүн Европын орнуудын хооронд байсан оролцооны давтамж, оролцогчдын тоо, оролцооны хэв маягийн олон янз байдлын хоорондын ялгаа тус хоёр бүсийн аль алинд нь ихээхэн хэмжээгээр арилсан. Өөрөөр хэлбэл улс төрийн үйл байдал, оролцооны хэлбэрүүд төсөөтэй болсон юм. Сонгогчдын нээлттэй, хүртээмжтэй байдал, сонгуулийн тогтмол бус тогтворгүй оролцоо , сонгогчдын ирцийн бууралт зэрэг нь пост-коммунист бүс нутгийн уламжлалт шинж чанар гэдгийг харуулсан олон судалгаа байдаг. “Баруун Европын иргэд санал өгөхдөө сонгуульд цөөн хүн саналаа өгөх, санал хураалтад оролцогчдын олонх нь сонгуулийн тогтмол бус оролцоотой байдаг зэрэг пост коммунист орнуудын иргэдтэй ижил төстэй улс төрийн үйл байдал гаргаж байна”[23]

Пост коммунист орнуудын улс төрийн хүнийслийн шинж:

- Ардчилсан сонгуулийн зарчмууд /нээлттэй, хүртээмжтэй байдал/ үйлчилснээр цөөн хүн саналаа өгч, санал хураалтад оролцож буй хүмүүсийн олонх нь өмнөх сонгуультай харьцуулахад сонгуулийн оролцоо илүү тогтворгүй байдаг.
- Коммунист дэглэмийн дараах эхний 20 жил улс төрийн оролцооноос тусгаарлагдсанаас үүдэлтэйгээр эсэргүүцэл, жагсаал, тэмцэл гэх мэт нийцгүй улс төрийн оролцооны хэлбэрүүд их байсан. “Шалтгаан нь улс төрийн нөхцөл зохицуулах засгийн газрын чадамж муу байх эсхүл удаан үргэлжилсэн авлигын асуудлыг ерөнхий маргаанаас өдөр тутмын амьдралтай холбоотой асуудал, засгийн газрын бүтэлгүйтэл байдаг. Ийм байдал иргэдийн анхаарлыг татаж, улс төрийн тогтолцоо, нийгэмд томоохон өөрчлөлт авч ирэх засгийн газар солигдох, эрт сонгууль явуулах эсхүл бодлогын өөрчлөлт хийх зэргийг шаарддаг.”[24]
- Сүүлийн 10 жилд гибрид болон авторитар дэглэмийн засгийн газрын үйл ажиллагааг дэмжсэн жагсаал цуглааныг хийж байна. Тухайлбал, Унгарт 2012-2016 оны хооронд олон зуун мянган хүн шинээр сонгогдсон Фидесийн засгийн газрыг дэмжиж, дотоод гадаадын сөрөг хүчнийхнээс хамгаалах тэмцэл, 2015 онд Польшид болсон

[23] Мөн тэнд, 268–269х.
[24] Мөн тэнд, 270х.

засгийн газрыг дэмжигч жагсаалууд эрх баригч намаа дотоодын өрсөлдөгчдөөс хамгаалах үүрэг гүйцэтгэсэн.

- “Ардчилсан инновацын хэрэглээ, тэдгээртэй хүмүүсийн оролцоо орчин үеийн Зүүн Европт өмнөх арван жилүүдтэй харьцуулахад эрс нэмэгдэж байна.”[25]. Ардчиллын инновацын хэрэглээ болох шууд ардчилал, зөвлөлдөх ардчилал, мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийг ашиглах улс төрийн оролцоог нэмэгдүүлэх арга замыг боловсруулж байна. “Зүүн Европын орнууд Баруун Европын орнуудтай харьцуулахад өмнө нь шууд ардчиллын загваруудыг илүү их ашигладаг байсан туршлагатай”[26] Учир нь социалист тогтолцооны үед бүх нийтийн санал асуулгыг ашигладаг, зөвлөлдөх замаар орон нутгийн хэмжээнд хуралдаж шийдвэр гаргаж байсан туршлага нь ардчиллын оролцооны өөр өөр загваруудыг хүлээж авах нөхцөл болж байдаг.

  Зөвлөлдөх санал асуулгын дийлэнхдээ хийж байгаа төрлүүд нь:

  - Хориглох: “2013-2018 оны хооронд Хорват, Румын, Словак, Словени зэрэг улсад дөрвөн удаа ижил хүйстнүүдийн гэрлэлтийг хориглох бүх нийтийн санал асуулга зохион байгуулсан.”[27]
  - Шийдвэр гаргах үйл явцад оролцох чухал хүсэл сонирхлыг илэрхийлэх. Эдгээр улсуудад иргэдийн оролцоотой төсөв хийх нэлээд нэмэгдсэн. “Чех улсад 2014 онд анх удаа иргэдийн оролцоотой төсвийг нэвтрүүлсэн бөгөөд 2018 он хүртэл 40 хотын захиргаанд 81 ийм үйл явц хэрэгжиж байжээ.”[28]
  - Сонгогдсон төлөөлөгчдийг огцруулах санал хураалтыг эгүүлэн татах (тийм түгээмэл биш) Учир нь эгүүлэн татах санал асуулга нь бүрэн эрхийнхээ хугацаанд хууль бус үйлдэл хийж иргэдийн итгэлийг нь урвуулан ашигласан албан тушаалтнуудын нарын бүрэн эрхийг эргүүлэн татах боломжийг иргэдэд олгодог ч коммунист дэглэмтэй байсан Зүүн Европын орнуудын хязгаарлагдмал практиктай байсан. “Тиймд эгүүлэн татах санал

[25] Мөн тэнд, 271х.
[26] Gherghina, S. “Direct democracy and subjective regime legitimacy in Europe”, Democratization, 24(4), 613-631, 2017.
[27] Gherghina, S., Ekmanb, J., & Podolianb, O. “When promises reach boundaries: political participation in post-communist countries”, (G. Sergiu, E. Joakim, & P. Olena, Хянд.) EUROPEAN SOCIETIES,, VOL. 25(NO. 2), 268–280, 2023, 271х.
[28] Brabec, D. “Participatory Budgeting in the Czech Republic between 2014 and 2018”, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska sectio K – Politologia, XXVI(2), 91-101, 2019, 94х.

асуулга нь улс төрийн бусад оролцогчдын өрсөлдөгч нартайгаа тооцоо хийх хэрэгсэл болж хувирсныг харуулж байна."[29]

- Зүүн Европын олон орнуудад олон тооны угсаатны бүлгүүд байхаас гадна ардчилалд шилжсэнээс хойш бусад өндөр хөгжилтэй орнууд руу гарсан хөдөлмөрийн цагаачид олон бөгөөд тэдгээр бүлгүүдийг эх орныхоо улс төрийн үйлд ажиллагаанд идэвхтэй, элдэв зөрчил маргаангүй оролцуулахад ихээхэн хүчин чармайлт гаргадаг. Өргөн тархсан улс төрийн хайхрамжгүй байдал, улс төрийн институцид итгэх итгэл бага, оролцооны шинэ хэлбэрт тулгардаг бэрхшээл, мэдээлэл муутай оролцоо, оролцооны харагдахуйц үр дүн байхгүй байх зэрэг нь тус чиглэлд хийж байгаа үйл ажиллагаанд хүндрэл учруулж байна.

Төв болон Зүүн Европын иргэний нийгмийн байгууллагууд үйл ажиллагаа явуулах тогтвортой орлогын их үүсвэр хязгаарлагдмал, төр засаглалын институцтэй албан ёсны харилцаа тогтоох сувгууд хангалттай хөгжөөгүй, ард түмний дэмжлэг дутмаг зэргээс шалтгаалан Баруун Европ дахь ижил төстэй байгууллагуудтай харьцуулахад удаан хугацааны туршид улс төр, нийгмийн үйл ажиллагаанд гол оролцогч болж чадахгүй хэвээр байна.

Ардчиллын инновацын хэрэглээ болох шууд ардчилал, зөвлөлдөх ардчилал, мэдээлэл, харилцаа холбооны технологийг ашиглан улс төрийн оролцоог нэмэгдүүлэх арга замыг боловсруулж байна. "Зүүн Европын орнууд Баруун Европын орнуудтай харьцуулахад өмнө нь шууд ардчиллын загваруудыг илүү их ашигладаг байсан туршлагатай"[30] Учир нь социалист тогтолцооны үед бүх нийтийн санал асуулгыг ашигладаг, зөвлөлдөх замаар орон нутгийн хэмжээнд хуралдаж шийдвэр гаргаж байсан туршлага нь ардчиллын оролцооны өөр өөр загваруудыг хүлээж авах нөхцөл болж байдаг.

Хувь хүн нийгэм, улс төрийн амьдралаас хөндийрөх нь нэг талаас бусадтай харилцах болон нийгмийн давуу талуудыг олж авахад саад болдог, нөгөө талаас төрөөс гаргаж буй бодлого, шийдвэрүүд тохирохгүй болж эхэлдэг. Тиймд судлаачид улс төрийн хүнийслийг судалж хэмжүүрүүдийг нь тодорхойлон, тус хэмжүүрээр улс төрийн хүнийсэл байгаа эсэхийг тогтоон, шалтгааныг нь илрүүлэх, үр дүнг нь тооцоолох нь шийдвэр гаргагчдад улс орны улс төрийн соёлын хэм хэмжээг тодорхойлох, улс

[29] Mișcoiu , S. "Recall Practices in Central and Eastern Europe: From Citizen Accountability to Partisan Account Settling", Y. Welp, & L. Whitehead (Хянд.)-Д, The Politics of Recall Elections (хуудсд. 143-157). Palgrave Macmillan, Cham, 2020.

[30] Gherghina, S. "Direct democracy and subjective regime legitimacy in Europe", Democratization, 24(4), 613-631, 2017.

төрчдийн үйл байдалд дүн шинжилгээ хийх, улс төрийн хүнийслийн цаашдын ойлголтод тодруулга хийх, нийгмийн олон төрлийн гишүүд болон нийгмийн нөхцөл байдлын талаар хүнийсэлтэй хамаарал бүхий нарийвчилсан таамаглал дэвшүүлэх, нийгэм, сэтгэлзүйн янз бүрийн хувьсагчдын хоорондын харилцааны тааламжтай нөхцөл үүсэхэд олон талаас нь хэмжих зэрэг олон давуу талыг бий болгож улс төрийн системийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэсэн судалгаа шинжилгээ хийхэд чиглүүлэх арга зүй, эрдэм шинжилгээний ач холбогдолтой юм.

Дүгнэлт

Хүнийслийн тухай ойлголтын онолын боловсруулалт XIX зуунд хийгдэж эхэлсэн боловч эрдэмтдийн дунд нэгдсэн байр сууринд хүрэлгүй 1930-аад онтой золгосон ч одоог хүртэл судалгааны хувьд маргаантай байдаг. Гэсэн хэдий ч эрдэмтдийн судалгааны бүтээлд чухал объектоос холдож хөндийрсөн мэдрэмж, бүлгийн гишүүдээс тусгаарлагдсан мэдрэмж, дорд үзэгдсэн мэт мэдрэх, дэмжиж санал нийлэхгүй байх, сэтгэл татахаа болих буюу сонирхолгүй болох, эерэг харилцаа хамаарал хүлээж авахгүй байх зэрэг сөрөг хандлагуудаар ихэвчлэн тайлбарлагдсан байна. Харин эхэн үеийн онолуудад хэрэв хүнийслийг эерэг хандлага гэж үзэхэд хүрвэл шашнаас, эд зүйлийн үнэлэмж нэмэгдсэн нийгэм, төрийн байгууллаас, шүтэх, тахих аливаа үйлдлээс хүнийсэх ёстой гэж үзэж байсан нь хүн өөрийн чадварт тулгуурласан, зохих ёсоор үнэлэгддэг нийгмийн байгууллыг байгуулахад саад болж буй хүчин зүйлсээс хүнийсэх, түүнийг хүлээн зөвшөөрч болохгүй гэсэн байр суурийг илэрхийлж байлаа. Өөрөөр хэлбэл өөрийн бүтээсэн аливаа хүчийг удирдаж чадахгүйд хүрч болохгүй гэсэн санаа юм.

Ийнхүү хүнийсэл нь анхлан ямар нэг хязгаарлалтаас чөлөөлөгдөх тухай ихэвчлэн яригддаг байсан бол орчин үеийн улс төрийн шинжлэх ухаанд улс төрийн объект, субъектийн хоорондын зохистой харилцаа алдагдаж зөрчилдсөнөөс болж хоорондоо тусгаарлагдах үзэгдэл, засаглалын институцид иргэдийн үнэнч байдал алдагдах буюу төр, төрийн бодлого шийдвэр, үйл ажиллагаанд иргэдийн үнэлэмж буурч, итгэл алдсанаас үүдэн гарч буй иргэдийн үйл байдал нийгэм, улс төрийн үйл явцад хэрхэн нөлөөлж байгааг судлах болсон. Тийм ч учраас хөгжингүй орнууд улс төрийн хүнийслийг хэмжих нь төр засаглалын институц, улс төрчдийн үйл ажиллагаанд дүгнэлт хийх чухал ач холбогдолтой хэмээн үзэж байна. Улс төрийн хүнийслийн судалгаа нь улс төрийн бодлого хөтөлбөрийн сул талыг

олж, түүнийг богино хугацаанд засаж сайжруулахын тулд хийгддэг судалгаа шинжилгээний нэг төрөл тул тэдгээр бодлого шийдвэртэй холбоотой нийгэм, эдийн засгийн, улс төр, системийн үр ашгийн талаарх байр суурь, тухайн системийн үндсэн зарчим болох үзэл баримтлал, засаглал, засаглалын институцийн талаарх үнэлгээг хийдэг.

Ардчилсан улс төрийн тогтолцоотой улс оронд улс төрийн хүнийслийн талаарх судалгаа хийвэл ардчилсан тогтолцооны үнэлгээ, ардчилсан тогтолцооны дэмжлэгийн хувь хэмжээ, тус тогтолцоог сулруулах хүчин зүйлсийг тодорхойлох зэрэгт анхаарлаа хандуулна. Уг тохиолдолд улс төрөөс хүнийсэх болон ардчиллаас хүнийсэх хоёр агуулгын хувьд давхцал үүсгэж байна. Харин ардчилсан бус тогтолцоотой улс орны улс төрийн хүнийслийн талаарх судалгаа нь авторитар, тоталитар зэрэг ардчилсан бус дэглэмээс хүнийсэх, эсэргүүцэх зэрэгт анхаарлаа хандуулж байна. Олон улсын түвшинд хийгдсэн судалгаануудаас харахад улс төрийн хүнийсэл нь ардчилсан болон ардчилсан бус тогтолцоонд өөр өөрөөр илэрдэг. Ардчилсан орнуудад энэ нь ихэвчлэн сонгуулийн шударга бус байдал, авлига, тэгш бус эдийн засгийн бодлоготой холбоотой байхад, авторитар тогтолцоонд эрх чөлөөгүй байдал, төрийн хяналт, суртал ухуулгын нөлөөгөөр үүсдэг. Пост-коммунист орнуудад улс төрийн хүнийсэл нь уламжлалт оролцооны хэлбэрээс гадна шинэ хэлбэрүүд (жишээ нь: дижитал оролцоо, шууд ардчилал) хөгжиж байгаа бөгөөд энэ нь Монголд ч ажиглагдаж буй чиг хандлагатай нийцэж байна.

Монгол улсад улс төрийн хүнийслийн судалгаа нь сонгуулийн ирц буурах, улс төрийн итгэл суларч, залуучуудын оролцоо багасах, клиентелист харилцаа гүнзгийрэх, ардчиллын индекс буурах зэрэг үзэгдлүүдтэй холбогдон хийгдэж байна. Эдгээр судалгаанууд нь онолын шинжилгээгээс гадна эмпирик өгөгдөлд тулгуурлан бодлогын зөвлөмж гаргахад чиглэсэн байдаг. Монгол Улс ардчиллын индексийн хувьд "гажуудсан ардчилалтай улс"-ын ангилалд багтсаар байгаа нь засгийн газрын үйл ажиллагаа, улс төрийн оролцоо, улс төрийн соёл зэрэг үзүүлэлтүүд сул байгаатай холбоотой. Сонгуулийн ирц буурч, ялангуяа залуучуудын оролцоо тогтмол буурч байгаа нь улс төрийн хүнийслийн илрэл болж, нийгмийн интеграци суларч, бодлогын хүртээмж буурахад хүргэж байна. Улс төрийн хүнийслийг хэмжих, шалтгааныг нь тодруулах нь тогтолцооны тогтвортой байдал, ардчиллын бэхжилтийг хангах үр дүнтэй арга хэмжээ авахад чухал ач холбогдолтой юм.

Ашигласан ном зохиол

1.Brabec, D. (2019 оны 12). Participatory Budgeting in the Czech Republic between 2014 and 2018. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska sectio K – Politologia, XXVI*(2), 91-101.

2.David, L. (2018 оны 08 30). *Alienation.* https://plato.stanford.edu: https://plato.stanford.edu/entries/alienation/-ээс Гаргасан

3.Economist Intelligence. (2024). *Democracy Index 2023: Age of Conflict.* London: The Economist Intelligence Unit Limited.

4.Fukuyama, F. (2006). *Түүхийн төгсгөл ба сүүлчийн хүн.* Улаанбаатар: "Монсудар" хэвлэлийн газар.

5.Gherghina, S. (2017). Direct democracy and subjective regime legitimacy in Europe. *Democratization, 24*(4), 613-631.

6.Gherghina, S., Ekmanb, J., & Podolianb, O. (2023). When promises reach boundaries: political participation in post-communist countries. (G. Sergiu, E. Joakim, & P. Olena, Хянд.) *EUROPEAN SOCIETIES,, VOL. 25*(NO. 2), 268–280.

7.Hamid, S. (1997). Alienation: A Theoretical overview. *Pakistan Juornal of Psychological Research Vol.12, Nos. 1-2*, 45-60.

8.Mișcoiu , S. (2020). Recall Practices in Central and Eastern Europe: From Citizen Accountability to Partisan Account Settling. Y. Welp, & L. Whitehead (Хянд.)-Д, *The Politics of Recall Elections* (хуудсд. 143-157). Palgrave Macmillan, Cham.

9.Nigel, B. R. (2024 оны 10 07). *Bridging the Gap: Addressing Political Alienation.* https://www.psychologytoday.com/: https://www.psychologytoday.com/us/blog/disconnection-dynamics/202406/bridging-the-gap-addressing-political-alienation-ээс Гаргасан

10.Oskarson, M. (2007). Social Risk, policy Dissatisfaction and Political Alienation: A Comparison of Six European Countries. S. (. Svallfors-Д, *The Political Sociology of the Welfare State: Institutions, Social Cleavages, and Orientations* (хуудсд. 117-148). Stanford University Press.

11.Oxford English Dictionary. (2024 оны 09). *Alienation, N.* https://www.oed.com: https://www.oed.com/dictionary/alienation_n?tab=factsheet#7119091-ээс Гаргасан

12.Public Agenda. (2022). *The Political Alienation Barometer.*

13.Reef, M., & Knoke, D. (1999). Political Alienation and Efficacy. J. P. Robinson, R. S. Phillip, & S. Lawrence-Д, *Measures of Political Attitudes* (хуудсд. 413-464). San Diego, CA: Academic Press.

14.Schwarts, D. C. (2017). *Political Alienation and Political behavior.* London and New York: Routledge.

15.The Latin Lexicon. (2002). *Definition of alienatio.* https://latinlexicon.org: https://latinlexicon.org/definition.php?p1=2002236-ээс Гаргасан

16.Weakliem, D., & Borch, C. (2006). Alienation in the United States: Uniform or group-Specific Change? *Sociol Forum 21*, 415-438.

17.Wood, M. J. (2014 оны 04 23). *Political alienation in American Society.* https://scholarworks.uvm.edu: https://scholarworks.uvm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=hcoltheses-ээс Гаргасан

18.Мягмарцоож, Н. (2024). Монголын сонгогчдын ирц, түүнд нөлөөлөгч хүчин зүйлс (залуучуудын жишээн дээр). *Политологи, 22*(593), 111-118.

19.О.Хатанболд, & Д.Уртнасан. (2024). Монголчуудын улс төрийн үнэт зүйлс: түүний уламжлалт болон модерн шинжийн тухай. *Шинэ толь, 85*.

20.Фромм, Э. (2002). *Эрх чөлөөнөөс дайжихуй.* Улаанбаатар: Цомирлогтөв ХХК.

THE ISSUES OF POLITICAL ALIENATION IN DEMOCRACY

Abstract: Political alienation research has an important role in informing policy development and decision-making, monitoring and evaluating policy processes, and therefore has an important impact on improving the situation and providing possible solutions to problems facing democratic systems. In addition, this article has the academic significance of introducing some emerging trends in political alienation theory and methodology, and contributing to the study of the state of political alienation in Mongolia based on those theories and methodologies.

Key words**:** Political party, Democratic governance**,** Legitimacy of governance, Political trust